

היבטים עסקיים של דיני איכות הסביבה – פתרון בחינה מועד א' תשס"ה
עו"ד רות דגן

1.

הדעות חלוקות באשר לדרכים היעילות ביותר לעידוד מזהמים לפעול באופן המתחשב בשיקולים סביבתיים. יש הסוברים כי מנגנוני אכיפה מסורתיים (בשילוב סנקציות פליליות) הם היעילים ביותר, יש התומכים בתמריצים כלכליים כגון סחר בפליטות, ויש המאמינים כי שיקולים פיננסיים טהורים (כגון חשש מפני תביעות אזרחיות, נזק תדמיתי וירידת ערך החברה) הם המניעים החזקים ביותר.

מהם יתרונותיה וחסרונותיה כל אחת מדרכים אלה ומהו האופן היעיל ביותר לדעתכם לתמרץ מזהמים לפעול באופן המתחשב בשיקולי איכות הסביבה?

מנגנוני אכיפה מסורתיים – Command and Control – תקני פליטה או טכנולוגיה + מערכת אכיפה יעילה ומרתיעה בדמות סנקציות פליליות.

יתרונות – אחידים; יציבים לאורך זמן; ודאיים; יעילים מבחינה סביבתית – הרתעה פלילית. חסרונות – אינם יוצרים תמריץ לחדשנות; אינם בהכרח יעילים כלכלית ברמת המפעל הספציפי.

תמריצים כלכליים – מיסים ירוקים, מנגנוני סחר בהיתרי זיהום. יתרונות – במידה והמנגנון מעוצב נכון, ישנה אופטימיזציה של עלות-תועלת – השגת יעדים סביבתיים תוך הוצאה כלכלית נמוכה בהשוואה ל-command and control; תימרוץ חדשנות טכנולוגית.

חסרונות – קושי בתכנון יעיל של המנגנון; מיסים – קושי בקביעת רמת המס האופטימלית; קושי בהשגת תמיכה ציבורית למנגנון. סחר בהיתרים – הוצאות עסקה גבוהות (לרבות צורך בהתקנת מערכות ניטור מזהמים); חשש להוצרות hot spots; אי-יכולת לפתח סחר בהיקף משמעותי בשל מחסור בשחקנים; סכנה מפני השתלטות גורם מונופוליסטי על השוק; מחסומי כניסה לשחקנים חדשים.

שיקולים פיננסיים טהורים –

יתרונות – אפשרות לחברה לא רק למנוע הפסדים אלא אף להביא בחלק מהמקרים לרווחים כתוצאה מאסטרטגיה סביבתית נכונה (אפשרי במידה מסויימת גם בסחר בהיתרים); תמרוץ חדשנות טכנולוגית; יעילות בשל מתן אפשרות לחברה לבחור את הכלים היעילים ביותר עבורה (דוגמא – דו"חות וולונטריים).

חסרונות – בניגוד ל-C&C ותמריצים כלכליים, אין מגבלה כוללת על פליטות מצד הרגולטור. הסתמכות על הסקטור העסקי/תעשייתי לביצועים סביבתיים הולמים לא תספיק בכדי לוודא עמידה בסטנדרטים סביבתיים הנדרשים לשם הגנה על בריאות הציבור. נדרשת מעורבות הרגולטור.

בפועל, יש צורך בשילוב אלמנטים משלושת המנגנונים הנזכרים לעיל בכדי לתמרץ חברות באופן אופטימלי – שילוב פעילות רגולטורית עם אופטימיזציה כלכלית ופוטנציאל לרווח.

2.

חברה ציבורית העוסקת בייצור חומרי ניקוי ביתיים מעוניינת בגיבוש תכנית אסטרטגית לניהול סיכונים משפטיים ופיננסיים בתחום איכות הסביבה. כיצד תייעצו לחברה לנהוג? פרטו את מרכיבי התכנית השונים (המשפטיים והאחרים) וציינו מדוע בחרתם לשלבם באסטרטגיה הסביבתית של החברה.

בחנית עמידה בתקנים סביבתיים, תוקף היתרים ורשימות (עסק, רעלים) בחנית הליכים תלויים ועומדים לרבות הליכים מנהליים מול רשויות

יצירת הנחיות לדווח בורסאי בנושאים סביבתיים

מיגון נושאי משרה ודירקטורים (שיפוי, פטור, ביטוח, אך בעיקר יצירת מנגנוני פיקוח ובקרה) מינוי ממונה איכות סביבה וממונה רעלים (שימוש בחומרים מסוכנים); במידת הצורך – יועץ חיצוני נוהלי בטיחות

הדרכת עובדים

מערכת דווח של העובדים להנהלה ומשוב

מערכת ניהול סביבתית

ביטוח סביבתי (בנסיבות מסויימות)

שת"פ עם קבוצות עניין והציבור בכללותו

בחינת אפשרות לדווח חברתי-סביבתי וולונטרי (דגש – לא תמיד כדאי)
 בחינת אפשרות לייעול תהליכי ייצור לצורך שיפור ביצועים סביבתיים
 גיבוש אסטרטגיה תדמיתית
 מנגנון לניהול משברים סביבתיים
 מעקב אחר מגמות חקיקה ומדיניות בתחום הסביבתי בארץ ובעולם
 בחינת הזדמנויות לרווח כלכלי (אולם - CDM איננו רלוונטי כאן)
 השורה התחתונה – מעבר ממדיניות 'כיבוי שריפות' לחשיבה לטווח רחוק.

3. **עירית תל-אביב מעוניינת בפיתוחו של שטח קרקע הנמצא בתחומה, סמוך לחוף הים, וזאת למטרות תיירות ומגורים. בשטח נמצאת כיום מטמנה בלתי-מורשית של פסולת בניין ופסולת מוצקה, העשויה בין היתר להכיל חומרים מסוכנים (המטמנה נוצרה כתוצאה מפעילות בלתי-חוקית של גורמים פרטיים, בעיקר קבלני-בניין). כיצד תייעצו לעיריה לפעול לפינוי המטמנה ולקידום פרויקט הפיתוח?**

התייחסו לפעולות שעל העיריה לנקוט לשם:
(א) מיזעור חשיפתה המשפטית -

לפני פינוי השטח – העסקת יועץ חיצוני מומחה לצורך תכנון וקבלת החלטות באשר לאופן הפינוי והמשך הטיפול בקרקע. (+ כתב סודיות עם היועץ).

במסגרת פינוי השטח –
 העסקת קבלן משנה – מעקב אחר אופן הפינוי – פינוי חוקי לאתר חומרים מסוכנים מורשה. כמו כן, דאגה לאמצעי זהירות להגנה על הקבלן המפנה.
 בחינת הצורך בביטוח פרויקט הפינוי.
 ביצוע פרויקט הפינוי בליווי צמוד והסכמה של המשרד לאיכות הסביבה ואיגוד הערים (יוזמת שיקום וולונטרית עשויה להקל בסנקציות עונשיות).

לאחר פינוי השטח – בדיקות קרקע מקיפות, לרבות דיגום קרקע בכדי לודא התאמה למגורים ותיירות (סביר שיהיה צורך ב- Phase I + Phase II על רקע הסתברות לנוכחות חומרים מסוכנים בשילוב עם שימושי הקרקע העתידיים המתוכננים).
 דווח לרשויות בדבר תוצאות הדיגום.
 במידת הצורך, ביצוע עבודות שיקום בקרקע המזוהמת (רמת חובב או מיחזור באישור הממונה).

איתור הגורמים האחראים – פעילות לאיתור הקבלנים האחראים למפגע ולפתיחה בהליכים נגדם (פליליים ואזרחיים). המטרה כפולה – השגת כיסוי כספי חלקי להוצאות הטיפול במפגע, והצגת טיפול אכיפתי הולם מול הרשויות והגורמים המממנים.

(ב) יצירת מקורות מימון לטיפול במפגע הסביבתי ובמידת הניתן, לפיתוח האזור –
 בחינת אפשרות למימון במנגנון הדומה ל-Brownfields.
 הקפדה על גילוי מלא לגורמים מממנים בדבר מצב הקרקע + הוראות חוזיות אופטימליות להגנה על העיריה וצמצום חשיפתה החוזית (למרות שתניית "as is" איננה סבירה בהתקשרות עם בנק).
 שילוב אלמנטים סביבתיים בפרויקט הפיתוח עשוי למשוך מממנים בעלי מדיניות בתחום (ברוח ה-equator principles).

(ג) קידום מתן היתרים שונים בתחום איכות הסביבה הנדרשים לפיתוח האזור –
 עריכת תסקיר השפעה על הסביבה, על מרכיביו השונים.
 התייחסות לחוק שמירת הסביבה החופית – מגבלות על מיקום הפרויקט.
 קיום פעילות הסברה ודיאלוג עם קבוצות עניין יגדיל סיכוי להתייחסות חיובית בשלבי ה-public comment לפרויקט המתוכנן.

4. מהו כלל הדיווח Triple Bottom Line (TBL), מהן מטרותיו ומהו העקרון הסביבתי העומד מאחוריו?

כלל דווח חברתי-סביבתי המבטא עקרון של דווח וולונטרי על שלושה היבטים מרכזיים של פעילות החברה – כלכלי, חברתי וסביבתי. דווח לכלל מחזיקי העניין של החברה, בדבר ההיבטים הנוגעים לכל אחד מהם (בעמ"נ, עובדים, ציבור וכו'). עקרונות נלווים – נגישות לציבור ושקיפות המידע. דווח לגבי קשת רחבה של נושאים (צריכת אנרגיה, זיהום, יחסי עובדים וכו'). דוגמא ליזמה בתחום – GRI.

מטרות – ניהול סיכונים; שיפור תדמית; סביבת עבודה חיובית; חדשנות וניצול הזדמנויות; חסכון בעלויות, וכו'.

העקרון הסביבתי העומד בבסיס ה-TBL – עקרון המזהם משלם (polluter pays principle). הכוונה לדווח – כאמור, באופן וולונטרי - על כל קשת ה-externalities של החברה, לצורך הפנמתן במנגנון החשבונאי שלה.

323006/1